

УДК 342.95

JEL H 220

DOI: 10.31471/2409-0948-2019-2(20)-70-77

Давидовська Галина Іванівна
кандидат історичних наук
старший викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківський навчально-наукового інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: galina-davidovskaya@ukr.net
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7844-6801>

Кульчицька Світлана Миколаївна
студент
Чортківський навчально-наукового інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: svit.kulchytska@gmail.com

МИТНІ ПІЛЬГИ: МЕХАНІЗМ НАДАННЯ І ПРИПИНЕННЯ

Анотація. Метою статті є дослідження організаційно-правового механізму митних пільг і тарифних преференцій, що складається з таких елементів, як суб'єкти встановлення, об'єкт надання, правові підстави й умови надання, скасування.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів з питань дослідження сутності митних пільг, ресурси Internet. Під час написання роботи була використана низка правових та загальнонаукових методів. Основним у написанні роботи є метод дослідження нормативно-правових джерел, митного кодексу зокрема. На основі логіко-семантичного методу досліджено організаційно-правовий механізм митних пільг.

Результати. Підсумовуючи дослідження організаційно-правового механізму митних пільг, а також умов і підстав надання митних привілеїв, слід зазначити, що з точки зору і форми, і змісту вказаний механізм потребує істотного доопрацювання на всіх його рівнях. Немає однозначної й чіткої регламентації питання стосовно повноважень органу державної влади або компетенції посадової особи встановлювати, змінювати чи скасовувати митні пільги. Висловлено думку про потребу внесення змін до відповідних нормативних актів, які визначають суб'єкта надання митних пільг, передбачивши виняткове право на це вищого органу законодавчої влади з наступною конкретизацією механізму процедури органами виконавчої влади. У підсумку наголошено на відмінності критеріїв оцінювання різних за своїм змістом митних переваг: митні пільги – передусім з точки зору соціального результату, тарифні преференції – їх економічного ефекту.

Наукова новизна. Подальшого розвитку дістала концепція митних пільг і тарифних преференцій як окремих видів пільг правових у сфері митних відносин; сформульовано принципи надання митних пільг і тарифних преференцій.

Практична значущість. Отримані результати створюють передумови для подальшого поглибленого вивчення теорії та практики митних пільг, тарифних преференцій у царині митних відносин, а також дають можливість застосувати їх для подальших наукових розробок у митній галузі, законотворчій і нормотворчій діяльності органів державної влади.

Ключові слова: митні пільги, тарифні преференції, митні привілеї, митний кодекс.

Davydovska Halyna Ivanivna
Candidate of Historical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Fundamental and Specialized Disciplines
Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business
of Ternopil National Economic University
48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46
e-mail: galina-davidovskaya@ukr.net

Kulchytska Svitlana Mykolaivna
student
Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business
of Ternopil National Economic University
48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46
e-mail: svit.kulchytska@gmail.com

CUSTOMS PRIVILEGES: MECHANISM OF PROVIDING AND TERMINATION

Purpose. Investigation of the organizational and legal mechanism of customs privileges and tariff preferences, consisting of such elements as subjects of installation, object of providing, legal grounds and conditions for the provision and cancellation.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of the research is based on the scientific works of local and foreign authors concerning the research of the essence of customs privileges, Internet resources. In the process of research general and special methods are used. The main method used for launching this investigation is the method of research of normative legal sources, and customs code in particular. On the basis of the logical and semantic method, the organizational-legal mechanism of customs privileges is investigated.

Results. Summing up the study of the organizational and legal mechanism of customs privileges, as well as the conditions and grounds for getting customs privileges, it should be noted that from the point of view of the form and content, this mechanism needs a substantial revision of all its levels. There is no unambiguous and clear regulation of the issue regarding the authority of a state body or competence of an official representative to establish, change or cancel customs privileges. The view is expressed about the need for amendments to the relevant normative acts, which determine the subject of customs privileges provision, providing exclusive right to this higher authority of the legislative body with further specification of the mechanism of this procedure by the executive authorities. As a result, differences in the evaluation criteria exist in their content of customs preferences: customs privileges viewed primarily in terms of social outcomes, tariff preferences observed according to their economic effect.

Innovation. The concept of customs privileges and tariff preferences as separate types of legal privileges in the field of customs relations achieved further development; formulated the principles of providing customs privileges and tariff preferences.

Practical value. The obtained results create the preconditions for further in-depth study of the theory and practice of customs privileges, tariff preferences in the field of customs relations, as well as provide the opportunity to apply them for further scientific developments in the customs field, legislative and normative activity of state authorities.

Key words: customs privileges, tariff preferences, customs benefits, customs code.

Вступ. У соціально-економічному розвитку держави митні пільги виступають одним з інструментів тарифного регулювання і є специфічним засобом митної політики, спрямованим на заохочення імпортування товарів, захищаючи, таким чином, інтереси споживачів. Також вони спрямовані на надання зустрічних поступок, захищаючи інтереси

товаровиробників, що сприятливо впливає на підвищення конкурентоспроможності товарів національних товаровиробників.

Від того, наскільки ефективним буде адміністративно-правове надання митних і тарифних пільг, наскільки поставлені цілі та завдання відповідатимуть вимогам сьогодення, зрештою залежить стан і подальший розвиток зовнішньоекономічної діяльності, захищеність економічних інтересів та економічної безпеки держави, гарантії законних інтересів суб'єктів транскордонного переміщення товарів.

Проблема правових підстав надання та припинення пільг у сфері зовнішньоекономічної діяльності є недостатньо науково розробленою та висвітленою у правовій науковій літературі. З огляду на це вивчення питання митних пільг в контексті економічної ситуації в Україні є доволі важливим та актуальним.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Питанням митних пільг і тарифних преференцій присвячені праці таких вітчизняних науковців, як С. В. Ківалова [1], Є. В. Додіна, Б. А. Кормич, О. П. Гребельник [2], О. В. Прядко [3], В. І. Дудчак [4]. Цією проблематикою займалися також і вчені А. Д. Ершов, К. А. Сизова, А. В. Данильцев, І. В. Тимошенко та інші. В їх працях порушено питання митних пільг і тарифних преференцій з точки зору правових та економічних переваг, з позиції загальної теорії права, а також виняткового статусу деяких учасників митних правовідносин.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. В дослідженні питання об'єкта надання митних пільг розглядаємо так: митні пільги надають фізичним і юридичним особам щодо переміщуваних через митний кордон держави товарів, транспортних засобів, предметів, багажу, ручної поклажі. До правових підстав одержання і скасування митних пільг варто відносити відповідні акти уповноважених органів державної влади, укладені в установленому законом порядку міжнародні договори, умови надання митних пільг як вимоги відповідності заявлених даних певним положенням нормативних актів.

Висвітлення основного матеріалу. В теорії митними пільгами називають будь-які винятки з правил у митно-правовій сфері. В Митному кодексі України митні пільги розмежовані на ті, що надають дипломатичним представництвам, тобто полягають у наданні тарифних та нетарифних переваг (глава 56), а також на тарифні пільги (тарифні преференції) (глава 42, ст.281) та податкові пільги (глава 42, ст.282), що полягають у звільненні від справляння мита, зниженні ставок мита або встановленні тарифних квот на ввезення товарів [5].

В національному законодавстві поняттям “митні пільги” користуються досить широко. “Пільга” є певним полегшенням кому-небудь, що надають як виняток із загальних правил [6], повне чи часткове звільнення від дотримання загальних норм, що закріплені у законі, та від виконання певних обов'язків [7]. Частіше цей термін вживають для позначення звільнення від сплати митного платежу або зниження ставки мита.

Організаційно-правовий механізм як митних пільг, так і тарифних преференцій складається з таких елементів: суб'єктів встановлення, об'єктів надання, правових підстав, умов надання, умов скасування. Державна фіскальна служба на підставі чинних нормативних актів наводить перелік документів, необхідних для подання під час митного оформлення товарів із застосуванням пільг. В оподаткуванні такі документи подає особа, яка декларує свої товари, митному органу до початку їх митного оформлення. Митне оформлення товарів із застосуванням пільг в оподаткуванні провадять шляхом умовного нарахування сум відповідних податків у вантажній митній декларації [8].

Згідно зі ст.12 Податкового кодексу України на території нашої держави Верховна Рада України встановлює загальнодержавні податки та збори і визначає перелік загальнодержавних податків та зборів; перелік місцевих податків та зборів, установлювати які повинні сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад, які створюють згідно з законом та перспективним планом формування територій громад; податкові пільги та порядок їх застосування.

Усі питання щодо оподаткування регулює лише ПК України, а не встановлюють чи змінюють інші закони України, крім тих законів, які містять положення щодо внесення змін до ПК України та/або положення, які встановлюють відповідальність за порушення норм податкового законодавства.

Підстави для надання податкових пільг та порядок їх застосування визначають лише в ПК України.

До підстав для надання податкових пільг відносяться особливості, що дають характеристику певній групі платників податків, виду їх діяльності, об'єкта оподаткування або характеру та суспільному значенню здійснюваних витрат.

Платник податків має право використати податкову пільгу від моменту виникнення відповідної підстави для її застосування і протягом усього терміну її дії.

Платник податків має право відмовлятися використовувати податкову пільгу чи зупиняти її використання на один або кілька податкових періодів, якщо інше не передбачає ПК України. Якщо податкові пільги не використав платник податків, то їх не переносять на інші податкові періоди, не зараховують у рахунок майбутніх платежів з податків та зборів чи відшкодовують із бюджету.

Встановлення податкових пільг, порядку та підстав їх надання повинно здійснюватися на основі вимог законодавства України про захист економічної конкуренції лише ПК, рішеннями, прийнятими відповідно до ПК України Верховною Радою Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування.

Надають митні пільги щодо товарів фізичним та юридичним особам на основі підстав, які чітко визначено в міжнародних і національних нормативно-правових актах та за наявності нормативно передбачених умов. Митний кодекс використовує словосполучення “митні пільги” тільки тоді, коли мова йде про певні митні переваги, надання яких передбачено для представництва іноземних держав, міжнародних організацій та офіційних осіб, а також дипломатичних представництв України, які є за кордоном (гл. 56). Як бачимо, доцільно було б передбачити в МК України також інші випадки надання митних і тарифних пільг (преференцій), що є можливим за умови чіткого їх формулювання.

Умови надання митних пільг не можуть ототожнюватися з підставами їх надання. Згідно зі словником, умовою є обставина, від якої щось залежить, чим зумовлені певні події [6]. Отже, умовами надання митних пільг будуть вимоги відповідності відомостей, які заявлені, певним нормативним актам.

Коли встановлюють право товару на конкретну митну пільгу, потрібно враховувати, що стосовно товарів, які імпортують із країн, з якими укладені торговельно-економічні угоди з наданням режиму найбільшого сприяння або національного режиму, та з інших країн, країну походження товарів визначають згідно з правилами Митного кодексу України [5]. Країну походження товарів ще визначають на підставі товаросупровідних документів, маркування та інших відомостей, які можуть це підтвердити.

Наказ Державної фіскальної служби України окреслює перелік документів, які необхідно подати для того, щоб здійснити митне оформлення товарів із застосуванням пільг в обкладенні ввізним чи вивізним митом, акцизним збором і ПДВ відповідно до чинного законодавства. Документи, які необхідні для провадження митного оформлення товарів з наданням пільги в оподаткуванні, подає митному органу особа, котра декларує товари, до початку їх митного оформлення. В оподаткуванні митне оформлення товарів із застосуванням пільг має здійснюватися з умовним нарахуванням суми відповідних податків у вантажній митній декларації.

Підставою для надання митних привілеїв особам, які є представниками дипломатичних і консульських установ, є дипломатичний паспорт.

Підстави для надання митних пільг юридичним особам досить схожі з підставами надання митних пільг фізичним особам і товарам. Про підстави надання митних пільг товарам та підстави надання тарифних преференцій слід сказати, що вони тотожні.

Дані у поданих документах повинні відповідати вимогам законодавства, що є основною умовою надання митних пільг.

У різних митних системах до питання суб'єкта надання митних пільг підходять по-різному. Державна фіскальна служба України самостійно не надає жодних пільг, які пов'язані з митним оформленням товарів. Будь-які пільги можуть надавати лише на підставі чинних законів та інших нормативних актів, зокрема Закону України "Про Митний тариф України", Податкового кодексу України та ін.

Вивчивши нормативно-правові акти з питань, які пов'язані з умовами надання чи позбавлення митних пільг, можна зробити підсумок, що національному законодавству потрібна норма, яка б чітко визначила, хто конкретно може бути суб'єктом надання митних пільг. Немає чіткої регламентації щодо того, повноваженнями якого органу державної влади або компетенцією якої посадової особи є установлення митних пільг, їх зміна і скасування.

Це питання можна вирішити такими шляхами:

1) на законодавчому рівні повинно бути закріплено, що тільки вищий орган виконавчої влади має можливість надавати, скасовувати митні пільги та вносити до них зміни;

2) встановлювати митні пільги чи скасовувати їх має право тільки Верховна Рада України, а виконавчі органи закріплюють тільки порядок, процедуру їх застосування. Цей варіант відповідає більше Конституції та законодавству України.

Про питання об'єкта надання митних пільг слід зазначити, що їх можуть надавати як фізичним, так і юридичним особам щодо переміщуваних через митний кордон країни товарів, багажу, транспортних засобів, предметів, ручної поклажі.

Для фізичних осіб митні пільги встановлюють у випадках, коли вони дипломатичні агенти, консульські посадові особи. Митні пільги надають відповідно до міжнародних угод і нормативних актів національного законодавства іноземним особам, які працюють в органах зовнішніх відносин закордонних держав, які функціонують на території нашої держави. Представництва держав поділяються на постійні й тимчасові представництва. До постійних відносяться дипломатичні й консульські представництва, до тимчасових – урядові чи парламентські делегації та ін.

Митні привілеї, які є різновидом митних переваг, крім дискусії про законодаву термінологію, мають потребу в уважному вивченні з точки зору впорядкування, з одного боку, відповідно до міжнародних стандартів, з другого – щоб не допустити зловживання ними.

Надають митні привілеї на підставі принципу взаємності, який є ключовою засадою міжнародно-правових відносин, що прямо наголошено в актах українського митного законодавства. Зокрема ці акти врегульовують питання митного оформлення транспортних засобів, які призначені для офіційного (службового) користування представництвами і консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні, а також для особистого користування їх посадовими особами та членами їх сімей [9].

Так, Постанова Кабміну України встановила, що Державна фіскальна служба України має здійснювати вказане митне оформлення в "порядку, який визначається законодавством, виходячи з принципу взаємності щодо кожної окремої держави". Також Міністерство закордонних справ України повинно подавати Державній фіскальній службі України інформацію про митні, податкові та інші пільги, які надають закордонним дипломатичним установам України, працівникам цих установ та членам їх сімей у кожній країні. Завдяки такому інформуванню забезпечують дію принципу взаємності, а якщо дипломатичній установі нашої держави країна перебування надасть більший обсяг привілеїв, ніж це передбачає Віденська конвенція, тоді митні органи України будуть зобов'язані створити адекватні умови для ввезення транспортних засобів нерезидентами відповідних категорій.

Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року [10] та Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року [11] передбачають установлення митних привілеїв співробітникам дипломатичних представництв. Так, згідно з пунктами 2-4 ст. 37 Конвенції 1961 року членам адміністративно-технічного персоналу представництва і членам їх сімей, які проживають разом з ними, якщо вони не є громадянами країни перебування або не мешкають на її території постійно, надано право користуватися привілеями та імунітетом, що визначені у статтях 29-35 цієї Конвенції, крім того, що імунітет від цивільної й адміністративної юрисдикції країни перебування, вказаний у п. 1 ст. 31, не буде поширюватися на дії під час виконання ними своїх обов'язків. Вони також користуються привілеями, які вказані у п. 1 ст. 36, що має відношення до предметів першочергового облаштування.

Члени обслуговувального персоналу представництва, які не є громадяни країни перебування або не проживають постійно на її території, використовують імунітет щодо дій, які здійснюють під час виконання своїх обов'язків, і звільнені від податків, зборів і мита на заробіток, який вони отримали на своїй службі, а також використовують звільнення, згадані у ст. 33. Хатніх працівників співробітників представництв, якщо вони не є громадяни країни перебування або не мешкають постійно на її території, повинні звільняти від податків, зборів і мита на заробіток, який вони отримали на своїй службі.

В усіх інших випадках вони користуються привілеями та імунітетом тільки тією мірою, якою це допускає країна перебування. Країна перебування повинна здійснювати свою юрисдикцію над такими особами так, щоб не втручатися у функції представництва неналежним чином, що встановлено законодавчо. Водночас не встановлюється гранична кількість транспортних засобів, які може ввозити кожне представництво для офіційного користування [12].

Теперішні і запроваджені в майбутньому митні пільги й тарифні преференції мають ґрунтуватися на чітких правових підставах, прозорому механізмі їх надання і припинення їх дії. Вони покликані сприяти вирішенню важливих тактичних завдань економічного розвитку і стратегічних цілей сучасної митної політики України. Виважена й науково обґрунтована система митних переваг становить доволі потужний інструментарій ринкових перетворень, формування в суспільній свідомості й у міжнародній спільноті позитивного уявлення про Україну як державу європейську не лише географічно, а й з точки зору розвиненості державних інституцій і громадянського суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи дослідження організаційно-правового механізму митних пільг, а також умов і підстав надання митних привілеїв, слід зазначити, що з точки зору і форми, і змісту вказаний механізм потребує істотного доопрацювання на всіх його рівнях. Немає однозначної й чіткої регламентації питання стосовно повноважень органу державної влади або компетенції посадової особи встановлювати, змінювати чи скасовувати митні пільги. Висловлюємо думку про потребу внесення змін до відповідних нормативних актів, які визначають суб'єкта надання митних пільг, передбачивши виняткове право на це вищого органу законодавчої влади з наступною конкретизацією механізму цієї процедури органами виконавчої влади. У підсумку наголошується на відмінності критеріїв оцінювання різних за своїм змістом митних переваг: митні пільги – передусім з точки зору соціального результату, тарифні преференції – їх економічного ефекту.

Отримані результати створюють передумови для подальшого поглибленого вивчення теорії та практики митних пільг, тарифних преференцій у царині митних відносин, а також дають можливість застосувати їх для подальших наукових розробок у митній галузі, законотворчій і нормотворчій діяльності органів державної влади.

Література

1. Ківалов С. В., Кормич Б. А. Митна політика України: підруч. [за ред. С. В. Ківалова]. О. : Юрид. літ., 2001. 256 с.
2. Гребельник О. П. Основи митної справи: навчальний посібник [за ред. О. П. Гребельника]. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 600 с.
3. Прядко О. В. Митні пільги і тарифні преференції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук: спец 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Харків, 2008. 19 с.
4. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа: навчальний посібник [за ред. В. І. Дудчак]. К. : КНЕУ. 2002. 310 с.
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 05.06.2019).
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Москва: Рус. яз., 1986. 795 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
8. Давидовська Г. І., Сидор Г. І. Поняття митних пільг та їх класифікація. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6. С. 104-110.
9. Питання митного оформлення транспортних засобів, призначених для офіційного (службового) користування представництв та консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, а також для особистого користування їх посадовими особами та членами сімей: Пост. КМ України від 07.12.05 р., № 1162. 2005. № 24. С. 1.
10. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18.04.61 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048
11. Віденська Конвенція про консульські зносини від 24.04.63 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_047
12. Щодо пільг співробітників дипломатичних представництв, акредитованих в Україні: Лист М-ва закорд. справ України від 21.11.05 р., № 202/17-149-2034 на Лист ДМС України від 01.11.05 р. №11/2-10/13684. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://uapravo.net/data/base15/ukr15355.htm>

References

1. Kivalov S. V., Kormych B. A. (2001). Mytna polityka Ukrainy: pidruch. [za red. S. V. Kivalova]. O. : Iuryd. lit., 256 s.
2. Hrebelyk O. P. (2003). Osnovy mytnoi spravy : navch. posibnyk [za red. O. P. Hrebelyka]. – Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 600 s.
3. Priadko O. V. (2008). Mytni pilhy i taryfni preferentsii: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. iurydychnykh nauk: spec. 12.00.07 “Administratyvne pravo i proces; finansove pravo; informatsiine pravo”. Kharkiv. 19 s.
4. Dudchak V. I., Martyniuk O. V. (2002). Mytna sprava: navchalnyi posibnyk [za red. V. I. Dudchak]. K. : KNEU. 310 s.
5. Mytnyi kodeks Urrainy vid 13 bereznia 2012 roku. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
6. Ozhegov, S. I. (1986). Slovar russkogo yazyka [Dictionary of the Russian language]. Rus. yaz., Moscow, Russia, 795 s.
7. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2001). uklad i holov. red. V. T. Busel. Irpin: Perun. 1440 s.
8. Davydovska H. I., Sydor H. V. (2018). Poniattia mytnykh pilh ta ikh klasyfikatsia. *Innovatsiina ekonomika*. № 5-6. S. 104-110.
9. Pytannia mytnoho oformlennia transportnykh zasobiv, pryznachenykh dlia ofitsiinoho (sluzhbovoho) korystuvannia predstavnytstv ta konsulskykh ustanov inozemnykh derzhav,

predstavnytstv mizhnarodnykh orhanizatsii v Ukraini, a takozh dlia osobystoho korystuvannia ikh posadovymy osobamy ta chlenamy simej: Post. KM Ukrainy vid 07.12.05 r., № 1162 // Myt. haz. 2005. № 24. S. 1.

10. Videnska Konventsia pro dyplomatychni znosyny vid 18.04.61 r. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048

11. Videnska Konventsia pro konsulski znosyny vid 24.04.63 p. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_047

12. Shchodo pilh spivrobotnykiv dyplomatychnykh predstavnytstv, akredytovanykh v Ukraini: Lyst M-va zakord. sprav Ukrainy vid 21.11.05 r., № 202/17-149-2034 na Lyst DMS Ukrainy vid 01.11.05 r. №11/2-10/13684. URL: <http://uapravo.net/data/base15/ukr15355.htm>